

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Чміля Євгенія Леонідовича на тему:
«Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком
підприємства», подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації

Сучасні макроекономічні шоки та воєнні ризики в Україні вимагають переосмислення джерел життєздатності бізнесу і визначають інноваційну діяльність підприємства домінантним чинником формування його резильєнтності та стратегічної адаптивності. Дедалі більше парадигма економічного мислення зміщується в бік концепції сталого розвитку та впровадження принципів циркулярної економіки. За таких обставин виникає об'єктивна потреба у формуванні нової парадигми управління, якою стає сталий інноваційний розвиток підприємств, що вимагає створення якісно нового формату інформаційного супроводу управлінських дій.

Забезпечення ефективної імплементації екологічно безпечних, процесних та продуктових інновацій, мінімізація специфічних ризиків і розбудова внутрішнього потенціалу агропродовольчих підприємств безпосередньо зумовлюють необхідність структурно-функціональної модернізації обліково-аналітичного забезпечення управління. Науково-практичним імперативом сьогодення стає трансформація бухгалтерського обліку із пасивної системи фіксації минулих фактів господарського життя у проактивний інструмент стратегічного управління. Ключовим елементом цієї трансформації є адаптація облікової політики підприємств до сучасних вимог транспарентності, зокрема через гармонізацію із Таксономією ЄС та впровадження інструментів контролінгу інновацій. Існуючі фрагментарні підходи до формування інформаційних масивів не дозволяють здійснювати комплексний аналіз

ефективності інноваційних процесів, що суттєво звужує можливості для об'єктивного оцінювання результатів діяльності.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в контексті європейської інтеграції України та необхідності дотримання міжнародних стандартів нефінансової звітності. Формування інтегрованої звітності підприємств відповідно до вимог Директиви CSRD та стандартів GRI стає обов'язковою умовою для підтвердження інвестиційної привабливості та екологічної відповідальності бізнесу. Зважаючи на це, тема дисертаційної роботи Чміля Євгенія Леонідовича, метою якої є обґрунтування теоретико-методичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства на засадах сталості, цифровізації та гармонізації з європейськими стандартами нефінансової звітності, є безумовно актуальною, своєчасною та має вагомe значення для розвитку вітчизняної економічної науки і практики.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження Чміля Є.Л. є результатом цілеспрямованої наукової роботи, проведеної в межах виконання науково-дослідних тем Державного біотехнологічного університету, зокрема: ініціативної теми кафедри фінансів, банківської справи та страхування «Фінансове та обліково-аналітичне забезпечення інноваційного розвитку суб'єктів підприємницької діяльності» (номер державної реєстрації 0120U105082), де автором досліджено гносеологію інновацій, визначено сучасні тренди інноваційного розвитку підприємств та напрями його аналізу; ініціативної теми кафедри обліку, аудиту та оподаткування «Інформаційно-аналітичний сервіс управління підприємствами торгівлі в умовах цифрової трансформації економіки» (номер державної реєстрації 0121U114565), у межах якої обґрунтовано теоретико-методичні засади аналізу інноваційної діяльності підприємств в умовах цифровізації; а також госпдоговірної теми кафедри обліку, аудиту та оподаткування «Моделювання інформаційної системи управління інноваційним розвитком підприємства» (номер державної реєстрації 0123U103526), де здобувачем розроблено науково обґрунтовані методичні рекомендації щодо формування облікової політики,

спрямованої на інформаційне забезпечення управлінських рішень у сфері інноваційного розвитку підприємства на засадах сталості.

3. Наукова новизна результатів дослідження

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження утворює цілісну систему і полягає в обґрунтуванні концептуальних засад та розробленні методичних положень щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства на засадах сталості, цифровізації та євроінтеграції.

Характеризуючи рівень новизни представлених результатів, слід зазначити, що авторський підхід, на відміну від поширених у науковій літературі, що базуються переважно на фінансово-економічних критеріях та загальних показниках трансакційної ефективності, передбачає інтеграцію регуляторної кваліфікації екологічних, соціальних та цифрових параметрів як обов'язкового передумовного етапу перед фінансовим моделюванням. Запропонована архітектура дозволяє врахувати специфіку формування стратегії сталого інноваційного розвитку підприємств аграрної сфери, де пріоритетне місце відведено ідентифікації регуляторних ризиків, вимогам Таксономії ЄС, Директиви CSRD, а також міжнародних стандартів нефінансової звітності (GRI, ESRS).

У межах удосконалення існуючого науково-методичного інструментарію результатами, що заслуговують на особливу увагу, є:

- механізм оцінювання інноваційних проєктів, який базується на побудові оціночної матриці за шістьма екологічними цілями Таксономії ЄС і поєднує технічні критерії істотного внеску й принцип «не завдавати значної шкоди» (DNSH) із системою конкретних облікових метрик та вимогами звітності за CSRD;

- організаційно-методичні положення з формування облікової політики, що включають розширений робочий план рахунків із багатовимірною аналітикою (за цілями Таксономії ЄС, капіталами ІІРС, циклами інновацій та ЦСР ООН) та методику капіталізації НДДКР за критеріями технологічної здійсненності;

– методичний підхід до облікового відображення цифрових активів на основі класифікаційної матриці за критеріями природи економічних вигод, що деталізує умови розмежування ІІІ, криптовалют та NFT між МСБО 38, МСБО 2 та МСФЗ 9;

– методичні положення щодо формування звітних даних про інноваційну діяльність та організаційно-методичний підхід до побудови системи контролінгу, які на засадах циклу Демінга та наскрізної простежуваності інформації у контурах ERP/BI-платформ забезпечують замкненість управлінського циклу.

Рівень «набуло подальшого розвитку» охоплює результати, що є менш оригінальними за архітектурою, але важливими для комплектності наукового внеску, зокрема: понятійно-термінологічний апарат дослідження («інновації» як об'єкт обліку, «сталий інноваційний розвиток» у координатах МСФЗ та ESG); концептуальна модель облікового забезпечення для підприємств аграрного сектору із трьома регуляторними контурами (МСБО/МСФЗ, CSRD/ESRS, IIRC); методичний підхід до чотирирівневої фільтрації й аналізу інноваційних проєктів (із розрахунком EROI та SROI), а також модель чотирирівневої інформаційної архітектури відповідно до стандарту верифікації ISAE 3000.

Сукупно всі представлені результати утворюють цілісну, логічно вибудовану систему наукового внеску здобувача.

4. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення дисертаційної роботи полягає у поглибленні наукових положень щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства на засадах сталості, цифровізації та євроінтеграції. Автором запропоновано комплексний підхід, у межах якого інструменти фінансового та управлінського обліку, контролінгу та інтегрованої звітності розглядаються системно, що потребує одночасного врахування економічної доцільності інновацій, вимог Таксономії ЄС, Директиви CSRD та регуляторних контурів цифрових активів.

Важливим результатом дослідження є сформована архітектура методичних рішень, класифікаційних матриць та прикладних рекомендацій,

спрямована на комплексний аналіз і моделювання сталого інноваційного розвитку суб'єктів господарювання шляхом адаптації традиційних критеріїв бухгалтерського обліку до умов цифрової трансформації економіки та євроінтеграції. Запропоновані науково-методичні положення щодо багатовимірного оцінювання інвестиційних альтернатив, формування облікової політики, специфікації витрат на НДДКР, розмежування цифрових інновацій, а також розгортання систем контролінгу на засадах циклу Демінга орієнтовані на застосування у діяльності суб'єктів господарювання та органів державної влади з метою підвищення прозорості бізнес-процесів, автоматизації розрахунку ESG-метрик і формування релевантних обліково-аналітичних даних для залучення інвестицій та зеленого фінансування.

Практична спрямованість одержаних результатів підтверджується їх безпосереднім впровадженням у діяльність Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної військової адміністрації при розробленні Програми економічного і соціального розвитку Харківської області на 2026 рік та Програми сприяння розвитку малого та середнього підприємництва на 2025–2027 роки (довідка № 06.01-14/2507 від 05.05.2026 р.). На мікроекономічному рівні розробки здобувача інтегровано у практику господарювання Сільського фермерського господарства «ЛИПОВОГО» для вдосконалення звітності в умовах використання AI-технологій точного землеробства (довідка № 53 від 10.12.2025 р.) та ТОВ «ГРАНИТЗАПЧАСТЬ» з метою оптимізації системи контролінгу та залучення капіталу (довідка № 05/03–27 від 05.03.2026 р.). Результати дисертаційної роботи також використовуються в освітньому процесі Державного біотехнологічного університету на кафедрі обліку, аудиту та оподаткування під час викладання навчальних дисциплін «Фінансовий облік», «Організація обліку і контролю» та «Аналіз інвестиційної діяльності» (акт про впровадження від 14.04.2026 р.).

Викладене засвідчує високий рівень затребуваності теоретичних і прикладних положень дослідження як у реальному секторі економіки, так і в системі вищої школи.

5. Повнота викладення наукових положень у відкритому друці та апробація результатів дослідження

Основні наукові положення та розробки дисертаційної роботи достатньою мірою висвітлені у відкритому доступі. Загалом за результатами проведеного дослідження здобувачем опубліковано 20 наукових праць, з яких 7 статей, у т.ч. 1 стаття у періодичному науковому виданні, проіндексованому у міжнародній наукометричній базі даних Scopus та 6 статей – у виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України. Наведений масив публікацій за своєю спрямованістю повноцінно розкриває ключові аспекти дисертації, пов'язані з розширенням робочого плану рахунків, моделюванням облікової політики та вартісним оцінюванням цифрових інновацій, а також багатовимірної оцінки ефективності інноваційних проєктів, впровадженням системи контролінгу сталого інноваційного розвитку підприємства та наскрізної простежуваності інформації у контурах інтегрованої системи звітності підприємств відповідно до європейських регуляторних вимог.

Апробація ключових положень роботи здійснювалася у межах широкої наукової дискусії, за результатами якої було опубліковано 13 тез доповідей у збірниках матеріалів міжнародних науково-практичних конференцій.

Представлена структура наукових праць, масштабне публічне обговорення результатів на комунікативних майданчиках різного рівня та отримані позитивні оцінки фахівців повною мірою засвідчують високий ступінь обґрунтованості, достовірності й репрезентативності результатів дослідження, а також їхню повну відповідність чинним вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

6. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та пропозицій дисертації

Наукові положення дисертаційного дослідження отримали високий рівень обґрунтованості завдяки побудові диференційованого методологічного каркаса, в якому кожен етап дослідницького пошуку характеризується власним автентичним методичним інструментарієм, підібраним у чіткій відповідності до поставлених завдань. На теоретичному рівні застосування базових прийомів

наукової абстракції, системного аналізу, синтезу та еволюційного підходу дозволило здобувачу здійснити глибоку концептуалізацію облікового простору, подолати фрагментарність існуючих теоретичних конструктів та фундаментально уточнити сутнісні складові сталого інноваційного розвитку підприємств в умовах сучасних глобальних трансформацій. На аналітико-діагностичному рівні залучення масштабного контент-аналізу, історичного методу, системної класифікації та групування уможливило детальну детекцію прихованих вад, суперечностей та регуляторних лакун у чинному нормативно-правовому середовищі обліку інновацій. Окреслене стало надійним підґрунтям для розробки класифікаційної матриці облікового відображення цифрових активів та проектування інтегрованої оціночної матриці інноваційних проєктів, що повністю координується з екологічними цілями Таксономії ЄС. Такий методично коректний і послідовний прийом дозволив відокремити ендегенні структурні зрушення у витратній та капітальній моделях підприємства від хаотичних макроекономічних впливів середовища, що суттєво підвищило репрезентативність та достовірність фінальних аналітичних висновків дисертанта. На прикладному та прогностичному рівнях використання інструментів процесного моделювання, функціонально-структурного та системно-функціонального аналізу, а також методів багатокритеріального та індексного оцінювання на основі реальних інформаційних потоків і вимог стандартів ESRS/GRI надало сформованим практичним рекомендаціям високого ступеня верифікованості та адаптивності до реальних умов господарювання.

Особливої уваги заслуговує проведений у дисертаційній роботі розгорнутий компаративний аналіз сучасних регуляторних та облікових моделей. Сконструйовані автором багатовимірні матриці зіставлення та концептуальні моделі чотирирівневої інформаційної архітектури, що базуються на комплексі екологічних, технологічних та фінансово-економічних критеріїв, виступають методично вагомим аналітичним інструментом. Вони дозволили чітко ідентифікувати відмінності між існуючими моделями та обґрунтувати оптимальну конфігурацію вибору нормативно-методологічних рішень, зокрема в розрізі розмежування об'єктів обліку за вимогами стандартів МСБО 38, МСБО 2 та МСФЗ 9 з урахуванням специфіки авторизації прав контролю та

кодування операцій за принципом DNSH. Застосований здобувачем інтеграційний підхід успішно переводить компаративний аналіз із суто описового чи констатуючого рівня на рівень прикладних регуляторних рекомендацій із глибоким математично-статичним та логічним обґрунтуванням. Додатковим підтвердженням достовірності результатів виступає залучення репрезентативного масиву інформаційних джерел, який охоплює профільні законодавчі акти України, директиви Європейського Союзу (включаючи Директиву CSRD), Міжнародні стандарти фінансової звітності та офіційні звіти й реєстри провідних міжнародних професійних інституцій.

7. Структура та зміст дисертації, завершеність та відповідність вимогам

Представлена дисертаційна робота має чітко вибудовану, логічно завершену архітектуру, підпорядковану досягненню поставленої мети та розв'язанню визначених завдань. Структурно дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 272 найменувань та 8 додатків.

У вступі здобувачем належним чином обґрунтовано актуальність обраного напряму наукового пошуку, сформульовано його цільові орієнтири, окреслено межі об'єкта, предмета та методичного апарату, а також відображено теоретичне та практичне значення отриманих результатів разом із формами їх апробації. Перший розділ орієнтований на розкриття фундаментальних засад формування обліково-аналітичного контуру інноваційних процесів. У його межах автором розкрито поліаспектну економічну природу та структурні елементи сталого інноваційного розвитку підприємств, критично оцінено стан нормативно-правового поля обліку інновацій у координації з євроінтеграційними векторами та здійснено системну концептуалізацію обліково-аналітичного супроводу на імперативах сталості.

Другий розділ присвячено розробці прикладного організаційно-методичного інструментарію обліку та формування звітності суб'єктів господарювання в межах концепції ESG. Авторські розробки тут охоплюють регламентацію облікової політики під потреби управління інноваціями,

обґрунтування методичних підходів до ідентифікації та вартісного вимірювання новітніх цифрових інноваційних активів, а також проектування багатокритеріальних шаблонів нефінансової та управлінської звітності про сталий інноваційний поступ.

Третій розділ має виражену науково-прикладну спрямованість і націлений на комплексну модернізацію обліково-аналітичної архітектури підприємства. У його контурі сформовано методичні положення аналізу ефективності інноваційних проєктів із залученням індексного інструментарію, розкрито функціонал контролінгу в системі моніторингу сталих змін та змодельовано наскрізну топологію інформаційних потоків та обліково-аналітичних даних у сучасних управлінських інформаційних системах.

Матеріал усіх трьох розділів є глибоко взаємопов'язаним, теоретичні положення послідовно трансформуються в аналітичні узагальнення та завершуються конкретними прикладними рекомендаціями. Поставлені завдання виконано у повному обсязі, сформульовані висновки точно відображають ключові результати роботи, а архітектура дисертації наочно підтверджує її внутрішню єдність, цілісність та завершеність.

Зміст, логіка розгортання наукових положень та прикладні результати роботи повністю відповідають чинним нормативним вимогам, що висуваються Міністерством освіти і науки України до наукових праць кваліфікаційного характеру, а отримані результати характеризуються належним рівнем академічної доброчесності, наукової новизни та практичної цінності.

8. Відсутність / наявність порушень академічної доброчесності

Детальний аналіз тексту дисертаційної роботи, ознайомлення з результатами звіту ліцензійної системи перевірки на наявність текстових запозичень, а також розгляд структури оприлюднених наукових праць здобувача дають об'єктивні підстави стверджувати, що представлена робота виконана із дотриманням усіх вимог академічної етики. Використані у процесі наукового пошуку першоджерела, статистичні масиви, директивні матеріали та праці інших дослідників супроводжуються точними й коректними посиланнями,

бібліографічний опис виконано у строгій відповідності до чинних стандартів, наявні форми запозичень чи цитувань чітко відокремлені від авторського тексту.

Дисертаційне дослідження виконане самостійно, на високому рівні індивідуальної відповідальності із повним дотриманням нормативно-правових орієнтирів та етичних стандартів сучасної наукової діяльності. Об'єктивних підстав для висунення звинувачень у наявності текстового чи концептуального плагіату, фабрикації вихідних даних, фальсифікації результатів експериментальних розрахунків або інших супутніх порушень вимог академічної доброчесності під час експертизи рукопису не виявлено.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Попри позитивну оцінку результатів дослідження слід зазначити, що дисертаційна робота Чміля Є.Л. містить певні дискусійні положення та окремі нерозв'язані питання, що потребують додаткового обґрунтування та аргументації, зокрема:

1) розкриваючи у підрозділі 1.1 теоретичні засади сталого інноваційного розвитку підприємств, автор обґрунтовує взаємозв'язок економічних, екологічних і соціальних складових. Водночас дискусійним залишається питання визначення їх пріоритетності у ситуаціях конфлікту цілей, коли економічно ефективне інноваційне рішення може супроводжуватися нижчим екологічним або соціальним ефектом. Потребує чіткішого окреслення система принципів узгодження зазначених складових у процесі формування управлінських рішень;

2) систематизація у п. 1.3 сучасних підходів до формування обліково-аналітичного забезпечення сталого інноваційного розвитку та їх узгодження з вимогами нефінансового розкриття становлять вагомий теоретико-методичний результат роботи. Разом з тим дискусійним є питання встановлення меж суттєвості інформації про інноваційні, екологічні та соціальні ефекти, оскільки надмірна деталізація показників може знижувати аналітичність інформації та ускладнювати її використання в управлінні. Додаткової аргументації потребує підхід до визначення рівня деталізації такої інформації залежно від її управлінської значущості;

3) у підрозділі 2.3 здобувачем запропоновано масштабну та деталізовану структуру Звіту про сталий інноваційний розвиток підприємства, орієнтовану переважно на великі корпоративні структури, які мають ресурси для збору та верифікації такої специфічної нефінансової інформації, як-от сценарний аналіз кліматичних ризиків за стандартами TCFD чи розрахунок викидів Scope 3. Проте для більшості вітчизняних підприємств, зокрема представників малого та середнього агробізнесу, ведення такої звітності є надмірно обтяжливим через відсутність відповідних спеціалістів та автоматизованих баз даних. Авторський підхід значно виграв би, якби у роботі було запропоновано спрощений (модульний) формат звіту або чіткі рекомендації щодо його поетапного впровадження залежно від масштабу підприємств аграрного сектору;

4) сформована автором у підрозділі 3.2 функціональна архітектура контролінгу сталого інноваційного розвитку як самостійної управлінської функції забезпечує системний моніторинг сталих змін. Разом із тим, дискусійним залишається питання адаптації запропонованого контролінгового інструментарію до підприємств із різним рівнем інноваційної активності та фінансового забезпечення. Диференціація параметрів і регламентів застосування моделі контролінгу залежно від ресурсних можливостей та масштабів діяльності агропідприємств (особливо в сегменті малого та середнього бізнесу) могла б додатково посилити практичну спрямованість авторських рекомендацій;

5) здійснюючи у підрозділі 3.3 поглиблений порівняльний аналіз функціональних можливостей провідних ERP-систем та спеціалізованих ESG-платформ, автор орієнтується переважно на технологічно зрілі підприємства. Водночас менш висвітленими у роботі залишилися аспекти інтеграції запропонованої матриці автоматизації з наявними, часто фрагментарними інформаційними системами, які реально використовуються більшістю вітчизняних агропідприємств. Додаткове висвітлення алгоритмів перенесення (міграції) історичних облікових даних у нову архітектуру підвищило б практичну цінність пропозицій здобувача.

Втім, висловлені дискусійні положення та зауваження мають переважно рекомендаційний характер і не применшують високу наукову новизну та беззаперечне прикладне значення отриманих здобувачем результатів.

10. Загальний висновок

Дисертаційна робота Чміля Євгенія Леонідовича на тему: «Обліково-аналітичне забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства» є самостійно виконаною та завершеною науковою працею, яка розв'язує важливе наукове завдання щодо формування обліково-аналітичного забезпечення управління інноваційним розвитком підприємства на засадах сталості, цифровізації та гармонізації з європейськими стандартами нефінансової звітності. За своєю актуальністю, науково-теоретичним рівнем, обґрунтованістю основних положень, новизною, обсягом публікацій у фахових виданнях та практичним значенням одержаних результатів дисертаційна робота повністю відповідає вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти» (із змінами та доповненнями, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 03 травня 2024 року № 507), а її автор – Чміль Євгеній Леонідович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» з галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Рецензент:

професор кафедри обліку, аудиту
та оподаткування Державного
біотехнологічного університету,
кандидат економічних наук,
доцент

Н. Ковалевська

Надія КОВАЛЕВСЬКА

